

05.02.2016

О. Онищенко, голова Ради директорів наукових бібліотек і інформаційних центрів національних академій наук – членів МААН, академік НАН України

Звіт про роботу Ради директорів наукових бібліотек і інформаційних центрів академій наук – членів Міжнародної асоціації академій наук у 2015 році

У 2015 р. діяльність Ради директорів наукових бібліотек і інформаційних центрів академій наук – членів МААН (далі – Ради директорів) спрямовувалася на обмін бібліотечно-інформаційними ресурсами, результатами наукової, науково-інформаційної, інформаційно-аналітичної та бібліографічної діяльності, підготовку спільних видань, реалізацію спільних наукових програм і проектів, розвиток міжнародних наукових зв'язків з бібліотечно-інформаційними установами світового співтовариства ([Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського](#)).

Продовжувався обмін науковими виданнями, який здійснювала НБУВ як базова організація Ради директорів з бібліотеками, науково-інформаційними центрами, іншими організаціями та установами академій наук. За 2015 р. партнерам з книгообміну було надіслано 578 пр., отримано 1549 пр. ([Додаток 1](#)). У зв'язку з недостатнім фінансуванням показники книгообміну продовжували знижуватися.

Особливу увагу Рада директорів приділяла обміну інформаційними електронними ресурсами шляхом представлення на веб-сайтах НБ і НІЦ власних інформаційних ресурсів: бібліографічних, реферативних, фактографічних, повнотекстових БД із метою включення національних інформаційних ресурсів країн до міжнародної системи наукових електронних комунікацій.

Потужним інформаційним ресурсом, доступним для вітчизняних та зарубіжних користувачів у мережі Інтернет, є БД «Наукова періодика України», яка містить понад 460 тис. повних текстів наукових статей із 2,5 тис. фахових журналів і збірників наукових праць та реферативна база даних, обсяг якої перевищив 583 тис. записів. У 2015 р. виповнилося 20 років із часу виходу першого номера українського реферативного журналу «Джерело». Нині система реферування української наукової літератури нараховує 540 тис. записів, шість разів на рік виходить Український реферативний журнал «Джерело» у чотирьох серіях та 24 випусках, загальним обсягом 947,2 обл.-друк. арк., у яких відображено майже 40 тис. наукових документів.

Наукова бібліотека «Ғылым ордасы» генерує понад 20 баз даних з актуальних проблем наукових досліджень («Геология Казахстана», «Почвы Казахстана», «Природа и природные ресурсы Казахстана», «Казахстан и

мировое сообщество», реферативну БД «Организация и управление наукой в современных условиях» та ін.), володіє сертифікатами інтелектуальної власності на чотири бібліографічні серії: «Казахстан и мировое сообщество», «Биобиблиография ученых Казахстана», «Великие имена», «Видные деятели библиотечного дела». Сайт НАН Республіки Казахстан <http://www.akademyanauk.kz> надає доступ до 25 баз даних світових інформаційних центрів і видавництв наукових журналів та до понад 400 назв наукових журналів за 2012–2015 рр. До прикладу «Математичний журнал» за 2001–2013 рр. доступний у мережі Інтернет на сайті Інституту математики, видання реферується в Національному центрі науково-технічної інформації Республіки Казахстан, вміщується до РЖ «Математика» ВІНІТІ (Росія) і ZentralblattMath (Німеччина).

Киргизстанська віртуальна наукова бібліотека, на порталі якої нині міститься понад 13 млн статей, із них: DOAJ (680 тис. статей), ArXiv.org (770 тис. статей), Citeseer (1,2 млн статей) і Rescarch4Life (10 млн статей). Rescarch4Life є програмою Організації Об'єднаних Націй, забезпечує доступ до понад 8000 міжнародних журналів, що охоплюють БД AGORA, HINARI, OARE. На порталі віртуальної наукової бібліотеки містяться електронні ресурси ЦНБ НАН КР та бібліотечно-інформаційні ресурси Асоціації університетських бібліотек (<http://www.kyrlibnet.kg>).

Використання сайтів в організації обслуговування значно розширює спектр послуг, що надають бібліотеки, змінює стосунки між користувачами та постачальниками інформації. Віртуальне (онлайн) обслуговування та обмін електронними ресурсами, які представлені на порталах бібліотек, активно використовують та поширюють більшість бібліотек – членів Ради директорів.

Бібліотеки національних академій наук продовжували створювати архіви бібліографічних та тематичних довідок, виставляти їх на своїх сайтах та обмінюватися ними. Як зазначають науковці ЦНБ ім. Я. Коласа, фахівцями бібліотеки та її мережі за весь час було видано 400 покажчиків, окремі з яких є безцінним джерелом для наукових досліджень. Співробітниками ДПНТБ СВ РАН сформовано БД «Бібліографічні ресурси Відділення ДПНТБ СВ РАН», яка містить 18 бібліографічних, 4 повнотекстові та 9 біографічних баз даних. З 1988 р. ДПНТБ веде бібліографічну базу даних «Научная Сибирика: природа, история, экономика, культура, наука Сибири и Дальнего Востока».

ЦНБ НАН Азербайджану у 2015 р. видала ґрунтовний бібліографічний покажчик «Кавказоведение» (XVIII–XX века)». У покажчику вміщено інформацію з давньої історії Кавказу, Ірану та Туреччини, історії стародавніх віків і періодів історії ХХ століття. До розділу Кавказ увійшли Азербайджан, Грузія, Вірменія та самостійні суб'єкти РФ Дагестан, Інгушетія, Кабардино-Балкарія, Північна Осетія, Чечня, Краснодар і Ставрополь, Ростов, Карачаєво-Черкесія, Адигея та ін.

Широкої популярності серед бібліотек – членів МААН набула практика оцінювання наукових публікацій та рейтингування наукових видань. За результатами бібліометричних досліджень науковців НБУВ створено інформаційно-аналітичну систему «Бібліометрика української науки», у якій станом на кінець 2015 р. представлено бібліометричні портрети 13 тис. вітчизняних учених, профілі 170 наукових колективів (відділів, лабораторій) і 220 наукових періодичних видань. Темі «Бібліометричні технології та наукометричні дослідження» був присвячений семінар, проведений у рамках міжнародної конференції НБУВ.

ДПНТБ СВ РАН у 2015 р. видала збірник праць, присвячений результатам наукової та практичної діяльності в галузі використання бібліометричних і наукометричних методів для вирішення завдань інформаційного забезпечення наукових досліджень, визначення продуктивності наукової діяльності організацій і спеціалістів, аналізу документних потоків¹. ЦНБ «Андрей Лупан» АН Молдови видала сім тематичних бюлетенів «Наука Молдови».

У 2015 р. здійснювалася реалізація наукових проектів, спрямованих на збереження, використання та популяризацію історико-культурного надбання. Зокрема, відділ рідкісних книг та рукописів ЦНБ ім. Я. Коласа НАН Білорусі завершив науково-дослідну роботу «Библиотека Несвижской ординации Радзивиллов в фондах ЦНБ НАН Беларуси: изучение состава и научное описание документов» (2005–2015). За результатами дослідження видано серію каталогів, що містять повний науковий опис видань XVI–XIX ст. із Радзивилівського зібрання.

У центрі постійної уваги ради були питання збереження бібліотечних фондів, у зв'язку з цим здійснювався моніторинг результатів наукових досліджень, які виконувалися академічними бібліотеками, дане питання активно висвітлювалося в нашому професійному збірнику. Круглий стіл «Збереження бібліотечних фондів: традиції, інновації, перспективи» був організований Центром консервації і реставрації НБУВ у рамках міжнародної конференції НБУВ (Київ, 7 жовтня 2015 р.). Відділ наукової реставрації та консервації рідкісних видань ЛННБ України ім. В. Стефаника провів науково-практичний семінар «Забезпечення збереження носіїв інформації: ключові питання» (Львів, 26 листопада 2015 р.). ДПНТБ СВ РАН провела міжрегіональний науково-практичний семінар «Проблеми збереження електронної інформації» (Новосибірськ, жовтень 2015 р.).

¹ Труды ГПНТБ СО РАН / Гос. публич. науч.-техн. б-ка Сиб. отд-ния Рос. акад. наук; отв. ред. Б. С. Елепов. – Новосибирск: ГПНТБ СО РАН, 2015. – Вып. 9. Библиометрические методы в библиотечно-информационной работе / отв. ред.: О. Л. Лаврик, А. Е. Гуськов. – 152 с.

У ЦНБ Республіки Киргизстан створено науково-дослідну «Лабораторію гігієни та копіювання архівних документів», фахівцями якої спільно з ученими-хіміками НАН РК було винайдено та запатентовано розчин для обеззараження паперових поверхонь, біоцидний засіб «Джибгін».

Питанням збереження національного надбання приділяється серйозна увага в Республіці Туркменістан. Зокрема, у 2015 р. відбувся урочистий захід, присвячений визначенню 2016 р. «Годом почитання насліддя, преобразования Отчизны». Важливою подією в культурному житті Туркменістану стало включення до Репрезентативного списку нематеріального культурного надбання людства ЮНЕСКО епосу «Герогли», який є взірцем дестантного мистецтва туркменського народу. Він зайняв своє достойне місце серед світових цінностей поряд з пам'ятниками таких історико-культурних заповідників як «Древний Мерв», «Ниса», «Куняургенч», раніше вміщених до списку Всесвітнього надбання.

Вивчення спадщини та повернення науковій громадськості багатьох імен відомих учених – важливий аспект діяльності бібліотек – членів МААН. Академічні бібліотеки формують БД, готують біобібліографії, проводять заходи, присвячені діяльності відомих учених. НБУВ упродовж 20 років займається проблемами української біографістики, а саме: визначенням пріоритетів розвитку біографістики; створенням єдиних науково-методологічних засад розроблення біографічних інформаційних ресурсів та методики їх наповнення; побудови класифікаторів доменів і дефініцій в електронних біографічних словниках та ін. За результатами наукового дослідження Інститутом біографічних досліджень НБУВ у 2015 р. підготовлено монографію «Вітчизняні ресурси біографічної інформації: проблеми формування й використання». Значні біобібліографічні ресурси має Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника. Завдяки оприлюдненню електронної версії книг багатотомної біобібліографічної серії «Українська журналістика в іменах». ЦНБ «Андрей Лупан» АН Молдови видає електронні серії персональних покажчиків «Історія АН Молдови в особах», розмістила на своєму сайті БД «Видатні особистості». ЦНБ ім. Я. Коласа у 2015 р. видала каталог «Бібліятэка акадэміка П. Ф. Глебкі (1905–1969)».

Наукові бібліотеки та науково-інформаційні центри МААН у 2015 р. широко інформували про свої досягнення на міжнародних бібліотечних форумах та різноманітних культурно-просвітницьких заходах. Співробітники бібліотек були учасниками Берковських читань (Мінськ)², Макушенських

² Берковские чтения – 2015. Книжная культура в контексте международных контактов: материалы III Междунар. науч. конф. (Минск, 26–27 мая 2015 г.) / сост.: Л. А. Авгуль, Д. Н. Бакун. – Минск: ЦНБ НАН Беларуси; Москва: ФГБУН НИЦ «Наука» РАН, 2015. – 294 с.

читань (Томськ)³, Румянцевських читань (Москва)⁴, Міжнародної наукової конференції «Науковий потенціал славістики: історичні здобутки та тенденції розвитку» (Київ, 21 травня 2015 р.); III Міжнародного наукового семінару «Современные проблемы книжной культуры: основные тенденции и перспективы развития» (Мінськ, 26–27 травня 2015 р.); VI Міжнародної наукової конференції «Книжная культура. Опыт прошлого и проблемы современности» (Москва, 25–26 листопада 2015 р.).

З 14 по 16 жовтня 2015 р. у Мінську проходила IX сесія Ради з книговидання при Міжнародній асоціації академій наук. До програми Сесії Ради з книговидання цього року було включено форум «Наукова та культурна взаємодія в контексті розвитку книговидання, книгообміну та науки про книгу», присвячений 90-річчю Центральної наукової бібліотеки імені Я. Коласа.

У роботі VIII Міжнародної конференції «Интернет и информационно-библиотечные ресурсы в науке, образовании, культуре и бизнесе. Central Asia – 2015» (Ташкент, 22–24 квітня 2015 р.) брали участь понад 200 учасників, у т. ч. зарубіжні гості з Азербайджану, Німеччини, Казахстану, Росії, України, США. Окрему секцію «Роль и значение информационно-библиотечных ресурсов в развитии науки и техники» традиційно провела директор Фундаментальної бібліотеки Академії наук Республіки Узбекистан З. Ш. Бердиева. У рамках роботи секції прозвучало 17 доповідей, серед яких кращими були відмічені доповіді професора Ташкентського університету інформаційних технологій М. Рахмантуллаєва «Вопросы комплексной автоматизации информационно-библиотечных учреждений» та керівника служби формування національних бібліографічних баз даних Національної бібліотеки Узбекистану Ш. Рахімової «Ведение государственной библиографии в Узбекистане: задачи и приоритетные направления».

У рамках «Фестивалю науки-2015» традиційно відбулися наукові конференції, презентації видань, зустрічі з відомими вченими та видавцями. НБУВ провела VI Міжнародну наукову конференцію молодих учених та підготувала до видання збірник праць⁵. ДПНТБ СВ РАН пройшли заходи в рамках Фестивалю науки під лозунгом «Сибирская наука – Великой Победе». Всього в місті відбулося 150 заходів на 30 різних майданчиках, а ключовим

³ Десятые Макушинские чтения: материалы науч. конф. (Томск, 12–14 мая 2015 г.) / Гос. публич. науч.-техн. б-ка Сиб. отд-ния Рос. акад. наук, Том. обл. универс. науч. б-ка им. А. С. Пушкина; отв. ред. И. В. Лизунова. – Новосибирск: ГПНТБ СО РАН, 2015. – 580 с.

⁴ Румянцевские чтения – 2015: материалы Междунар. науч. конфер. (Москва, 14–15 апреля 2015 г.): в 2 ч. Ч. 1. – Москва: Пашков дом, 2015. – 253 с.

⁵ Молодь. Наука. Інновації. Роль та місце бібліотек у модернізації науково-освітнього простору: зб. матеріалів VI міжнар. наук. конф. молодих учених, 15 трав. 2015 р. / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2015. – 114 с.

місцем фестивалю стала ДПНТБ СВ РАН. ЦНБ ім. Я. Коласа НАН Білорусі провела VII Міжнародну науково-практичну конференцію молодих учених і спеціалістів «Библиотека в XXI веке: аспекты развития» (Мінськ, 29–30 жовтня 2015 р.).

Четвертий форум бібліотекарів Білорусі «Гуманитарно-просветительская деятельность библиотек в контексте общечеловеческих ценностей и белорусской государственности» проходив у Національній бібліотеці Білорусі, у рамках якого відбувся другий Республіканський фестиваль самодіяльної творчості бібліотекарів «Преображение». З 15 по 25 вересня 2015 р. у рамках святкування Дня Бібліотек Республіки Білорусь у ЦНБ ім. Я. Коласа відбулася щорічна акція для молодих учених, аспірантів, магістрів, студентів і спеціалістів «Стань читачем наукової бібліотеки безплатно».

У рамках Міжнародної наукової конференції НБУВ «Бібліотека. Наука. Комунікація» (Київ, 6 жовтня 2015 р.) відбулося засідання Ради директорів наукових бібліотек і інформаційних центрів академій наук – членів МААН, у ході якого розглядалися питання створення і цифрових бібліотек, їх роль та завдання у формуванні інформаційного простору та суспільства знань. У результаті обговорення наголошувалося, що слід посилити міжбібліотечну координацію та кооперацію серед бібліотек членів ради, забезпечити перехід до наукоємних технологій, що передбачають корпоративну взаємодію при реалізації комплексно-функціонального циклу аналітико-синтетичного опрацювання цифрових ресурсів, формування інтегрованого довідково-пошукового апарату та виділення зі сховищ даних нового знання.

До щорічного засідання Ради МААН підготовлено та розповсюджено рішення Наукової ради з наукознавства і Ради директорів наукових бібліотек і інформаційних центрів національних академій наук «О проекте создания библиометрических систем академий наук – членов МААН и их интеграции в единую информационно-аналитическую систему».

У вересні 2015 р. у Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського відбулася презентація історико-публіцистичного збірника «На основі взаємної поваги і довіри» директора Міждержавного інституту українсько-казахських відносин М. Степаненка. Організаторами заходу були НАН України, НБУВ, Міждержавний інститут українсько-казахстанських відносин, Посольство Республіки Казахстан в Україні та Республіці Молдова.

Досвід роботи бібліотек академій наук – членів МААН широко висвітлюється на сторінках професійних збірників та у фаховій пресі. За звітний період НБУВ підготовлено черговий, тринадцятий, випуск збірника «Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования,

тенденции развития»⁶, який інформує про найвагоміші результати проведених досліджень, практичний досвід, набутий у ході реалізації наукових проєктів, досягнення наукових бібліотек у різних сферах бібліотечної діяльності. Тринадцятий випуск збірника містить 23 статті провідних фахівців бібліотек та наукових центрів академій наук – членів МААН. Матеріали збірника вміщено на порталі НБУВ і в спеціалізованій БД «Библиотечное дело и информационное обслуживание».

Інноваційна діяльність бібліотек знаходить висвітлення на сторінках наукових видань та на сайтах академічних установ. ЦНБ НАН Азербайджану інформувала про організацію роботи волонтерів, які працюють над збагаченням та розширенням інформації про Азербайджан у Вікіпедії (у 2015 р. внесено понад 2 тис. інформацій). У Туркменістані урочисто відкрили новий структурний підрозділ Академії наук Туркменістану – Центр технологій. До структури Центру технологій також входять лабораторія інформаційно-комунікаційних технологій та електронна бібліотека, яка буде не лише забезпечувати учених необхідною літературою, а й відіграє важливу роль у формуванні національної інформаційної системи.

Сторінкам історії бібліотек та бібліотечної справи за тривалі періоди, присвячені наукові дослідження бібліотек – членів Ради. За результатами досліджень були видані збірники наукових праць, колективні та індивідуальні монографії. Зокрема, директор ЦНБ Туркменістану А. Язбердиев завершив роботу над книгою, яка присвячена системам наукових установ і бібліотек Туркменістану⁷. Фахівці ДПНТБ СВ РАН видали монографію з питань оцінювання ефективності бібліотечної галузі⁸.

У 2016 р. Рада директорів НБ і НІЦ академій наук – членів МААН планує продовжити роботу з проблем:

- здійснення документообміну інформаційно-бібліотечними ресурсами, як традиційними, так і електронними;
- організації взаємообміну результатами наукових досліджень з досвіду вивчення інформаційних потреб користувачів та впровадження сучасних технологій;

⁶ Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития: науч.-практ. и теорет. сб. / НАН Украины, Нац. б-ка Украины им. В. И. Вернадского, МААН, Совет директоров науч. б-к и информ. центров; редкол.: А. С. Онищенко (пред.) [и др.]. – К., 2015. – Вып. 13.

⁷ Язбердиев, А. Б. Избранные статьи: в 10 т. / А. Б. Язбердиев; редкол.: Э. А. Ахунджанов [и др.]; Акад. наук Туркменистана, Центр. науч. б-ка. – Ашгабад, 2012. – Т. 3: История библиотек Туркменистана, Средней Азии и Ближнего Востока (с VII в. до настоящего времени). – 2012. – 314 с.

⁸ Волженина, С. Ю. Библиотечная отрасль в социально-экономической системе региона: методология и методика оценки эффективности: монография / С. Ю. Волженина, С. С. Гузнер, Л. А. Кожевникова; науч. ред. Е. Б. Артемьева; ГПНТБ СО РАН. – Новосибирск, 2015. – 200 с.

- забезпечення доступу до бібліографічних, біографічних та тематичних довідок з питань розвитку науки і наукознавства;
- участь у спільних програмах та проектах з популяризації історико-культурного надбання;
- обмін інструктивно-методичними матеріалами та розробками в галузі бібліометрії та наукометрії;
- проведення вебінарів та веб-конференцій у рамках діючої системи підвищення кваліфікації працівників бібліотек;
- проведення щорічного засідання Ради директорів наукових бібліотек і інформаційних центрів академій наук – членів МААН у рамках міжнародної конференції НБУВ «Бібліотека, наука, комунікація» (жовтень 2016 р.);
- видання 14 випуску науково-практичного і теоретичного збірника «Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития».